

SZARVAS MELINDA

Ablaktörés és fényszilánkok

MAURITS FERENC, BUKOTT ANGYAL ABLAKA.
FÉNYVERSEK UTAZÁSAIMRÓL

Forum Kiadó
Újvidék, 2015
157 oldal, 2500 Ft

Pontatlan és felszínes megállapítás lenne, miszerint a *Bukott angyal ablaka* megdöbbentően összetett kötet. Tudniillik, aki kicsit is ismeri a szerző, Maurits Ferenc életművét (vagy akár csak elolvassa a borító fülszövegén írtakat, melyből száraz adatként is kiderül, hogy ő „grafikus, festőművész, költő. A hatvanas évek jugoszláv figurálművészetének meghatározó alapja, az *Új Symposion*, majd a Forum Könyvkiadó grafikai szerkesztője.”), az a jelen versgyűjtemény összetettségén nem döbbenhet meg. Már az alcímben többféle fénytörésben tükröződik a kötet egésze. A *Fényversek utazásaimról* egyszerre hozza játékba a vizualitást és szöveg kapcsolatát, valamint a személyességet, mely egyrészt Maurits előző, tulajdonképpen már a főcím által is bekapcsolt kötetének, a 2008-ban kiadott *Néma angyalok* címűnek a felidézése, másrészt az „utazásaim” említésével jelenik meg.

„Több mint négy évtized távlatából, e kis versfény, / még erőteljesebben átút a telepi szurokfeketén. / E kiskonyhában tanultam meg: fény nélkül / *nem lehet*. / Fény nélkül nincs forma, tiszta gondolat, metafora. / Nem lehet lélegezni. / Vagyis: *nem lehet élni*.” Noha látszólag tökéletesen illene a most tárgyalt kötetbe is az idézett *Telepi vers* című költemény, ez még Maurits előző versgyűjteményében szerepelt. A benne olvasható *versfény* – a mostani kötet alcímében lévő *fényvers* felől értelmezve – talán némi tapogatódzást sejtet, a vers pislákolását, míg a *Bukott angyal ablaka* fordított megfogalmazása már egy sajátos irodalmi műfajt jelez. A *fényvers* működése a kötet darabjaiban már nem a korábban az élet és az irodalom alapjaként definiált *fény* tematizálása révén érhető tetten, hanem épp annak kibontásában, képek és színek megmutatásában. Ugyanakkor – induljon *A bukott angyal ablaka* bármekkora utazásra – az első, *Belgiumi séták* című ciklus nyitóversében még a gyermekkor jelenik meg kitörölhetetlen origóként: „rené / magritte / foszforens / törlőgumija // átvilágítja / gyermekkorom // hiába / rádírozom // hiába

/ radírozom” (9.)

A kötet három ciklusból áll: a már említett belgiumi ihletettséggű részt követi két spanyol, a *Madridi séták* és a *Barcelonai séták* című. Maurits nemcsak földrajzi utazásairól ír verseiben, de művészeti és művészettörténeti kalandozásairól is: a kötet főszereplői többek között René Magritte, Goya, El Greco, Picasso, Miró és Dalí. A költő számára az ő művészetfelfogásuk, képeik és motívumaik csupán eszközül és nem témául szolgálnak ahhoz, hogy saját világát felépítse és abban ezeknek új jelentést adjon. Ha azt mondjuk, a *Bukott angyal ablaka* verseiben kép és szöveg szorosan összekapcsolódik, keveset állítunk: e két kommunikációs forma elválaszthatatlan egységben építi fel a könyvet. Maurits Ferenc, ahogy az újdéki Forum Könyvkiadó egyedi arculatát megteremtő időszakban sok egyéb könyvnek, saját kötete tervezője is, s a tudatosság, valamint az e téren kialakult profizmus igencsak jót tett a kiadványnak. A Forum sorozatára jellemző, más esetben meglehetősen rideg hatású, fekete, keménytáblás borító Maurits képzőművészeti és költészeti stílusához is szerencsésen passzol; barátságatlanság helyett ez esetben eleganciát és magabiztos tartást sugallva. A fekete a kötetben kitöltendő helyként jelenik meg. „az / éhségtől / korom- / sötét / lesz / a / háttér” (144.)

A grafikus szerző az eredeti, klasszikus festményeket, alkotásokat átrajzolja, egy-egy színes vagy épp fekete ecsetvonással gyerekmódú összefirkálja. A versek sok esetben az így létrejött új képek leírásai. „goya / meztelen / majáját // égő / ciklámennel // még / meztelenebbé / tenni” (56.) – a vers alatt pedig ott látható a kép, a női test vonalán egy ciklámennel vonással. Maurits ezen képeit korrekciónak nevezi. Az imént idézett költemény alatti képre is ez van írva: „Goya korrekció”. Ez egyszerre tekinthető szinte gyermeki csínytevésnek, tudatos, a saját stílusát megtaláló és gyakorló művész alkotásának és az eredeti művek köré kialakult műértői, sznob viszonyulás megtagadásának. A műveket és világhírű alkotóikat Maurits minden tiszteletet és csodálatot fenntartva lerántja a magaslatról, ahova a művészettörténet – amúgy joggal – helyezte őket. „cipelem / vállamon // e / kurva / tarka / világot // le / a / pincébe” (125.) E gesztus része az is, hogy a klasszikus képzőművészeti alkotásokhoz hasonlóan Maurits az utazásai során szerzett térképeket, múzeumi belépőket, söröscímkeket is beillesztette kötetébe, egy-egy ezeket leíró vers mellé. Ezek az emlékek az alcím egyes számú első személyű főnévének személyességét hozzák játékba, az ott említett *utazásaim* – a megjelenített belépők és címkék révén – a kötetet költészeti útinaplóvá (is) varázsolják.

A *Bukott angyal ablaka* versei tele vannak színekkel és képekkel – nemcsak maga a kiadvány tehát, hanem Maurits szövegei is. „a / megfojtott / szürke / udvaron // sárgával / felvilantom / az / árnyakat” (29.) A szerző e hatáson is csavar még egyet helyenként: a versek színes képeket írnak le, ám az alájuk illesztett képen a szövegből felismerhető képzőművészeti alkotás fekete-fehérben látható. Maurits a szöveg és kép között létrehozott egységgel a kötetben belül megteremt egy második világot is, egy másik dimenziót nyitva a leírt képeken keresztül. „a / minótauroszt / egy / ecsetvonással / leszúrom // virul / pázsiton” (126.)

A kötetben több a konkrét képzőművészeti reflexiót hordozó költemény, ám azok, melyekhez a szerző nem kapcsolt ilyen többletet, azok plasztikus költői képekkel érnek el hasonlóan erős hatást. „átvilágít / rajtam / az / ég // darabokra / hullok / az / ablak/ alatt” (33.) A fényversek, ahogy fentebb már volt róla szó, a fényt színekre bontva épülnek fel, és így jelenítik meg az életet. Ez a „fénytörés” határozza meg nemcsak a költeményeket és képi világukat, de a szövegek felépítését is. Már az eddig idézett versekből is látszik, hogy Mauritsnál szavak alkotnak egy-egy verssort, amely megoldás meglehetősen radikális tördelés.

Ez a szélsőséges mozzanat, a *törés*, megjelenik tehát a fénytörés, a fény színekre bontása, a lírai én darabokra hullása révén, sőt a főcímben megjelenő ablakhoz kapcsolódóan is. Az itt felsorolt képek egy versbe írtan is megjelennek: „rózsaszín / porcelán / akt // robban / kobalt / ablakban” (21.) Még ha ez a kötet csak kevés versben mutatja is meg Maurits Ferenc érzékenyebb költészeti oldalát, egy-két alkotás ezt is meggyőzően demonstrálja. Ezek többnyire nem is kapcsolódnak képzőművészeti tematikához, a színekre bontott, megtört fény egy-egy csillanását mutatják. „lomha / narancssárga / előnti // a / remegő / fénylő / reggelt” (108.)

Maurits költészetének egyik legnagyobb erénye, hogy nemcsak a(z el)töréseket mutatja meg, de a keletkező *szilánkokat* is rendkívül izgalmas megoldásokkal tartja egyben. A színek és képek kaleidoszkópszerű elrendezése jellemzi a *Bukott angyal ablaka* ciklusait, a költeményekben szétválaszthatatlanul összekeveredik a *saját* és a *másik* művészete. A szerző meglehetősen provokatív módon feszegeti ezen fogalmak határait. Nemcsak az egyes versek szövegszervezése, de a kötet felépítése is a megidézett festők munkamódszerét (is) idézi. Ahogy ők képsorozatokat hoztak létre egy-egy témát feldolgozva (Maurits képileg is megidézi például Magritte zöldalmás képsorozatát), úgy a költő sorisméltésekkel fűzi össze hasonlóképp a verseit: maradva a *Belgiumi séták* című első ciklus keretein belül, kilenc, amúgy cím nélküli költemény kezdődik a „ha / felemelem / fekete / kalapom” első versszakkal.

A *törés* és az ennek következtében létrejövő *szilánkok* a teljesnek tételezettnek a tökéletlenségét eredményezik, s a korábban említett „firkálást”, a létező klasszikus alkotások átfestését, valamint a hétköznapi tárgyak képzőművészeti értékűvé emelését észben tartva ez tekinthető Maurits céljának. A szerző számára a már befejezettnek hitt alkotások is kiindulópontként definiálódnak: minden folytatható, újraírható. Ennek értelmében minden a valóságnak csak az egyik variációja, *vázlat*. E sajátos értékrendet nem kisebb hatású műről, mint Picasso *Guernica* című nagy festményéről írva fogalmazza meg explicit módon is Maurits. „picasso / guernicája / a / modern / múzeum / főtermében // teljesen / hidegen / hatott / rám // oly / hidegen / mint / a / szürkék / vonulata / a / hatalmas / festményen // ellentétben / a / néhány / száz // gyönyörű / kis / vázlattal // melyek / ott / zsongtak // a / guernica körül” (77.)

Maurits Ferenc *Bukott angyal ablaka* című kötete egy rendkívül izgalmas képzőművészeti verseskötet, egyéni és erős hangú költeményekkel és markáns grafikai arculattal. Az újvidéki Forum Kiadó és a (sok egyéb miatt is) legendás *Új Symposion* folyóirat máig inspiráló és egyedülálló vizualitását megteremtő Maurits önálló kötetében is átrendezi a befogadó művészetértelmezésének kereteit. A művészet távolságtartó szemlélése helyett a művészeti utazások során szerezhető *tapasztalatokat* hangsúlyozza. A *Bukott angyal ablaka* nyitva áll, a kötetben szereplő versek továbbgondolásra sarkallnak, és elemzésre. Maurits bátor művészete felszabadítóan hat, a 2017-ben megítélt Szenteleky-díj időszerű elismerése a volt szerző költészetének és grafikai munkásságának egyaránt!